

تحلیل عوامل کیفیت بخش محیط گردشگری ساحلی با توجه به معیارهای گردشگری پایدار، مطالعه موردی سواحل شهر رامسر

تاریخ دریافت: ۸۹/۷/۱۸
تاریخ پذیرش نهایی: ۸۹/۸/۲۹

اسماعیل شیعه*، سجاد علی پور اشلیکی**

چکیده

این مقاله به تحلیل عوامل کیفیت بخش محیط گردشگری ساحلی با توجه به معیارهای گردشگری پایدار می پردازد. این عامل ها بر پایه شاخص های هم بسته کیفیت محیط بنا نهاده شده اند. به کمک این عامل ها می توان اولویت ها و نیازمندی های گردشگران را به منظور بهبود کیفیت گردشگری شناسایی نمود. ناحیه مورد مطالعه در این مقاله، سواحل شهر رامسر واقع در شمال ایران است. این شهر به عنوان یکی از مهم ترین جاذبه های گردشگری ساحلی در کشور محسوب می شود.

برای جمع آوری اطلاعات از ابزار پرسش نامه استفاده شد. از گردشگران ساحلی خواسته شد تا درباره کیفیت های محیطی نظر خود را اعلام کنند و نتایج حاصل از ادراک آنان در قالب متغیرهای رتبه ای و به کمک روش های آماری مورد تحلیل قرار گرفت. روش نمونه گیری در این مقاله نظام مند بوده است. تعداد ۱۹۶ پرسشنامه در میان گردشگران توزیع شد. ۱۷ شاخص کیفی محیط از سوی گردشگران مورد ارزیابی قرار گرفت. برای تحلیل داده ها، از نرم افزار SPSS نسخه ۱۱/۵ استفاده شد. برای شناسایی عامل ها، روش تحلیل عاملی با الگوی مولفه های اصلی بکار رفت. معیار "کبیر" به عنوان معیار مطلوبیت الگوی تحلیل عاملی برابر ۰/۷۹ شده است. اندازه ۰/۸ برای این شاخص ایده آل محسوب می شود. آزمون "سنجش کروی بارتلت" که تفاوت بارهای عاملی برای گروه شاخص ها را آزمون می کند در سطح ۱ درصد معنی دار است. نتایج آزمون "کرنباخ آلفا" نشان می دهد که پرسش نامه از میزان روایی قابل قبولی برخوردار است. اندازه این ضریب برای داده های مربوط به ادراک محیط برابر ۰/۸۵۵ است.

نتایج به دست آمده از تحلیل شاخص های کیفی سواحل شهر رامسر نشان می دهد که در مجموع از میان ۱۷ شاخص، ۷ شاخص پایین تر از اندازه میانگین بوده است و معادل کیفیت نسبتاً مطلوب ارزیابی می شود و ۱۰ شاخص دیگر از اندازه میانگین بالاتر بوده و معادل کیفیت نامطلوب ارزیابی می شود. همچنین محیط گردشگری ساحلی بر پایه ادراک گردشگران به صورت عوامل مشخصی قابل شناسایی است. هریک از این عوامل از شاخص های همگنی تشکیل شده است. این عوامل عبارت است از: ۱- پاکیزگی، کیفیت منظر و امنیت اجتماعی، ۲- امکانات گردشگری، ۳- فضای تفریحی برای خانواده، ۴- دسترسی و آمدوشد، ۵- خدمات رفاهی و مهمان نوازی. برای تعیین میزان هم بستگی عامل ها با متغیرهای میزان رضایت از محیط گردشگری و احتمال بازگشت مجدد به مقصد گردشگری، از ضریب هم بستگی "گاما" استفاده شد. نتایج این آزمون نشان داد که ارتباط معنی داری میان عوامل کیفی با متغیرهای میزان رضایت از محیط گردشگری و احتمال بازگشت مجدد به مقصد گردشگری در سطح آلفا برابر ۵ درصد وجود دارد. همچنین میزان هم بستگی میان تمامی عوامل کیفی محیط ساحلی در مورد میزان رضایت از گردشگری پایین تر از تمامی هم بستگی های مربوط به این عامل ها با احتمال بازگشت مجدد به مقصد گردشگری است. این تفاوت بیانگر آن است که گردشگر در احتمال انتخاب مجدد یک مقصد گردشگری، عوامل دیگری نظیر هزینه سفر، معیارهای اجتماعی و ... را نیز لحاظ می نماید و کیفیت های محیطی تنها بخشی از این معیارها را شامل می شود.

کلید واژه ها:

گردشگری ساحلی، گردشگری پایدار، ارزیابی کیفیت محیط، الگوی تحلیل عاملی، رامسر.

مقدمه

از مهمترین تحولات اجتماعی صورت پذیرفته در جوامع معاصر، توجه به اوقات فراغت به عنوان یکی از نیازهای اساسی، در زندگی تحت سیطره فناوری است. در راستای چنین تحولی، گردشگری نیز به عنوان یکی از شیوه‌های گذران اوقات فراغت مطرح بوده و تأثیر قابل توجهی بر محیط زیست انسانی، اقتصاد و معیشت جوامع برجای می‌نهد. بررسی‌های علمی حاکی از آن است که، گردشگری در نوع خود به عنوان یکی از پرمصرف‌ترین صنایع در استفاده از منابع و انرژی محسوب می‌شود، و به نظر می‌رسد که در آینده نیز با همین شدت به روند رو به رشد خود ادامه دهد. از سوی دیگر، سال‌ها است که دامنه گردشگری، از میدان محصور مکان‌های باستانی به محیط طبیعی رخت کشانده، و در این میان نقش سواحل به عنوان یکی از مهمترین مقاصد گردشگری، اهمیتی روزافزون یافته است. به طوری‌که بر اساس آمار و ارقام سازمان جهانی گردشگری^۱، بیشترین مسافران جهان مربوط به بخش گردشگری ساحلی است. محبوبیت همیشگی سواحل و گستردگی حجم تقاضا برای آن، در کنار ساختار شکننده این محیط‌ها سبب شده است که برنامه‌ریزان، آگاهی فزاینده‌ای نسبت به توسعه پایدار در این مناطق داشته باشند، و به منظور دستیابی به گردشگری پایدار، با هدف حفظ منافع اقتصادی، ارتقاء گردشگری و حفظ منابع زیست محیطی، تلاش نمایند. نوارهای ساحلی از جمله فضاهایی هستند که غالباً پیوند ناگسستنی با حوزه‌ها و مراکز شهری اطراف خود دارند. این نواحی، مرکز تجمع بیشترین فعالیت‌های انسانی شامل: بازرگانی، تجارت، انرژی، ماهی‌گیری، سکونت و نیز گردشگری هستند (Noronha, 2002: 42). به جهت وجود عوامل محدود کننده در یک لبه ساحلی، که در فاصله باریکی میان خشکی و دریا واقع شده است، مقاصد گردشگری عموماً تحت تأثیر فشارهای مضاعفی از فعالیت‌های انسانی واقع می‌شود، و در پی آن آثار زیانباری بر کیفیت محیط برجای می‌ماند. بنابراین، ضرورت ارزیابی و نظارت بر روند توسعه کاربری‌ها و گسترش فعالیت‌ها در لبه ساحلی شهرها، بیش از پیش اهمیت می‌یابد.

هدف این مقاله، استخراج مهمترین عوامل کیفیت بخش محیط ساحلی از دید گردشگران، بر اساس شاخص‌های تعیین شده و شناسایی اولویت‌های آنان در رضایت‌مندی از محیط ساحلی است. برای مطالعه این شاخص‌ها از ابزار پرسش‌نامه استفاده شده است. از گردشگران ساحلی خواسته شد تا درباره کیفیت‌های محیطی، نظر خود را اعلام کنند و نتایج حاصل از ادراک آنان در قالب متغیرهای رتبه‌ای و به کمک روش‌های آماری مورد تحلیل قرار گرفت. فرض اساسی این پژوهش آن است که شاخص‌های کیفی محیط گردشگری ساحلی بر پایه ادراک گردشگران، به صورت عوامل مشخصی قابل شناسایی است. همچنین ارتباط معنی‌داری میان میزان رضایت از محیط گردشگری ساحلی و عوامل مربوط به کیفیت محیط ساحلی وجود دارد.

این مقاله در ۶ بخش تنظیم شده است. پس از بیان مقدمه، در بخش اول کیفیت محیط ساحلی از دیدگاه برنامه‌ریزی شهری مورد بررسی قرار می‌گیرد. در بخش دوم موضوعات مورد توجه برای دستیابی به گردشگری پایدار ارائه می‌شود. پس از معرفی حوزه مورد مطالعه در بخش سوم، روش تحلیل داده‌ها در بخش چهارم توضیح داده می‌شود. از آنجا که روش مطالعه این مقاله بر اساس پرسش‌نامه بوده است، نتایج تحلیل آنها به تفصیل در بخش پنجم آمده است. در بخش ششم مهمترین نتایج این مقاله به همراه پیشنهادهایی برای افزایش کیفیت محیط ساحلی شهر رامسر ارائه شده است.

۱. کیفیت محیط ساحلی از دیدگاه برنامه‌ریزی شهری

نواحی ساحلی شهرها به عنوان فضاهای گردشگری از دیرباز مورد توجه گردشگران بوده است. به دنبال آشکار شدن بازتاب‌های منفی صنعت گردشگری بر زندگی شهرهای ساحلی، برنامه‌ریزی برای این نواحی اهمیت بیشتری یافت. با این همه، به ندرت برنامه‌ریزی برای گردشگری ساحلی با برنامه‌ریزی شهری هماهنگی داشته است. از دیدگاه برنامه‌ریزی شهری، توسعه گردشگری در نواحی ساحلی آثار متفاوت اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، کالبدی و زیست محیطی را در پی دارد و به تبع آن، محیط گردشگری نیز تأثیرات فراوانی از این توسعه می‌پذیرد (دیناری، ۱۳۸۴: ۱۱۸). توسعه زیرساخت‌های گردشگری، اغلب عامل مهمی در تغییر کاربری زمین، به خصوص در مناطق ساحلی محسوب می‌شود و زمین برای ساخت

تسهیلات پذیرایی، حمل و نقل و سایر طرح‌های گردشگری تغییر می‌یابد. این تغییرات خود باعث تقاضای بیشتر زمین برای دفن زباله و تخلیه فاضلاب‌های تولیدی می‌شود و به این صورت، بخش وسیعی از زمین‌ها، توان بالقوه و کارایی خود را از دست می‌دهد. تغییر کاربری نامناسب در محدوده ساحل، پیامدهای نامطلوبی برای تنوع زیستی به همراه داشته و باعث کاهش کیفیت محیط، دید و منظر و نیز عدم سازگاری میان کاربری‌ها خواهد شد (دیناری، ۱۳۸۴: ۱۱۴).

گسترش چرخه‌های حمل و نقل عمومی شهری از جمله موضوعاتی است که در برنامه‌ریزی برای نواحی گردشگری ساحلی قابل توجه است. این مورد به ویژه در کشوری مانند ایران، که به سبب کمبود شبکه حمل و نقل مناسب خصوصاً در نواحی شمالی کشور، همواره دارای مشکلات متعددی بوده است درخور اهمیت است. در سال‌های اخیر، با افزایش تولید اتومبیل، استفاده از خودروهای شخصی برای جابجایی و رفتن به مسافت بسیار رایج شده است. ویژگی فضاهای ساحلی، کوچکی و تنگی آن است، و این مورد یعنی افزایش تعداد اتومبیل‌ها به صورت خطی در امتداد سواحل، موجب کاهش کیفیت محیط ساحلی می‌شود، و فشار ناشی از فعالیت‌های گردشگری، دسترسی به مرکز شهر را به حداقل می‌رساند. بنابراین، تشویق گردشگران به استفاده از حمل و نقل عمومی برای جابجایی و مسافت به نواحی ساحلی، کمک بسیار مؤثری در این زمینه خواهد بود. در خصوص کیفیت‌های محیطی، توجه به عواملی که به عنوان جاذبه‌های گردشگری برای گردشگران جلب توجه می‌کند اهمیت می‌یابد. برای مثال، ایجاد مبلمان‌های شهری، المان‌های حجمی، تندیس‌ها و روشنایی مناسب در بوستان‌ها، فضاهای سبز و سطل‌های زباله در خیابان‌ها از آن جمله‌اند.

در مقیاس کلان، توسعه زیرساخت‌های مناسب شهری و مدیریت مدبرانه شهر به منظور پاسخگویی به نیازهای گردشگران، ضرورت فراوان دارد. توجه به تجربیات جهانی و الگو گرفتن از نمونه‌های موفق در عرصه گردشگری ساحلی، می‌تواند رهیافت مؤثری برای تدوین یک برنامه مناسب برای شهرهای ساحلی باشد. تنسیق و آمایش جاذبه‌های شهر و ایجاد امکانات و تسهیلاتی که دسترسی به جاذبه‌ها را بیش از پیش فراهم سازد، بهداشتی بودن شرایط زندگی در هتل‌ها، رستوران‌ها، لبه سواحل و معابر عمومی و از همه مهم‌تر، پاک‌ی هوا، از دیگر شرایط لازم برای توسعه گردشگری در شهرهای ساحلی است. برای این منظور لازم است تا از آلودگی آب‌ها جلوگیری نمود و به موازات آن، به حفظ نظافت و بهداشت ساحل نیز توجه کرد (پاکزاد، ۱۳۸۷: ۳۴۷).

یک مجموعه از شاخص‌های مورد نظر که می‌توان به کمک آنها ارزیابی جامعی از محیط ساحلی با عملکرد گردشگری انجام داد، آنگونه شاخص‌هایی است که توان پاسخگویی به تمامی جنبه‌های مطرح شده در اندازه‌گیری وضعیت محیط، پیوند میان گردشگر و محیط و آثار اقدامات انجام شده را داشته باشد. این مجموعه شامل فهرست جامعی است از مشخصات مکان، نظارت‌های محیطی و زیست‌شناختی در ارتباط با متغیرهای کمی و کیفی، معیارهای سنجش سطوح متفاوت از انواع استفاده گردشگران که توسط زیست‌بوم‌های متنوع به شکل پایدار حمایت می‌شود؛ همچنین معیارهایی برای شناسایی محدودیت‌های ظرفیت محیط برای انواع زیست‌بوم‌ها، حساسیت بخش‌های مشخصی از محیط طبیعی و فرهنگی در سطوح مختلف مورد استفاده و در نهایت نظارت جامع بر منابعی که سطوح متفاوتی از آلودگی را تولید می‌نمایند می‌باشد (Hughes, 2002: 6).

۲. گردشگری پایدار در نواحی ساحلی

موضوع دیگری که در برنامه‌ریزی برای نواحی ساحلی بسیار اهمیت دارد، ارتقاء کیفیت گردشگری در چهارچوب اهداف توسعه پایدار است. نتایج حاصل از مطالعات تجربی نشان داده است که در صورت توجه به اصول گردشگری پایدار، گردشگری آثار مثبتی بر محیط برجای خواهد گذاشت (Nunkoo & Ramkissoon, 2008: 11). گردشگری پایدار به نوعی از گردشگری اشاره دارد که به مدیریت تمامی منابع منجر می‌شود؛ به شیوه‌ای که ضمن رعایت شئون فرهنگی، فرآیندهای زیست‌محیطی، تنوع عوامل زیست‌محیطی و نظام‌های حمایتی زندگی حفظ شود. برای این منظور باید شاخص‌هایی را تعریف نمود که از طریق آنها بتوان میزان پایداری گردشگری را ارزیابی کرد. این شاخص‌ها شامل زمینه‌های کلی زیر است (نجریان و زاهدی، ۱۳۸۸: ۱۸۱):

- ارتباط میان گردشگر و محیط
- تأثیر عوامل محیطی بر گردشگر
- آثار گردشگری بر محیط

برنامه ریزان گردشگری با مشخص کردن سطح به خصوص هر شاخص در مقصد یا محل گردشگری، می توانند برای تعیین و کاربرد معیارهای مطلوب، برنامه ریزی و اقدام نمایند. یکی از مهمترین روش های ارزیابی کیفیت گردشگری، سنجش میزان رضایت مندی محیط از سوی گردشگر است (European Communities, 2000: 14). به سبب عدم وجود یک مقیاس برای اندازه گیری ادراک ساکنین و نیز انحراف موجود در رهیافت های به کار رفته در تحلیل داده ها، محدودیت های عمده ای در مطالعات مربوط به ادراک گردشگری ایجاد شده است (Monterrubio, 2007: 8). برای مثال ترجیحات گردشگران نه تنها از ویژگی های فردی آنان تأثیر می پذیرد، بلکه هر یک از نواحی نیز به سبب ویژگی های منحصر به فردی که دارد در ترجیحات گردشگران موثر است (Roca&Villares, 2008: 7).

در برنامه ریزی برای نواحی ساحلی در شهرها، باید اهدافی نظیر توسعه پایدار شهری و حفاظت از محیط طبیعی مورد توجه واقع شود. این اهداف، توسعه پایدار گردشگری و به تبع آن رونق و شکوفایی اقتصادی شهر و منطقه را به دنبال خواهد داشت. در این میان، اصلاح ضوابط مرتبط با نواحی گردشگری با هدف ارتقاء کیفیت گردشگری، بهبود شبکه رفت و آمد، بهبود کیفیت های طراحی شهرها، نظیر اصلاح نمای ساختمانی، کاهش آلودگی ها، خصوصاً آلودگی آب و خاک، همچنین اصلاح ضوابط مربوط به بازدید از اماکن و مکان های جذاب با تدوین سیاست ها و خط مشی های مدبرانه و هماهنگ با مقتضیات زمان، زمینه های بهبود گردشگری را فراهم می سازد. بهبود چهره ظاهری و تصویر شهر در دید گردشگران و تقویت جاذبه های فرهنگی از دیگر زمینه های مورد توجه است.

از جمله مهمترین موضوعاتی که برنامه ریزان گردشگری به آن توجه دارند، ظرفیت قابل تحمل آن است. ظرفیت قابل تحمل به بررسی این موضوع می پردازد که مقصد مورد نظر تا چه اندازه می تواند پذیرای گردشگران باشد. ارزیابی ظرفیت قابل تحمل برای نواحی ساحلی از اهمیت فوق العاده ای برخوردار است. زیرا، این نواحی به شدت حساس و آسیب پذیرند. زیست بوم های شاخصی که معمولاً در سواحل یافت می شود، ساختاری شکننده دارد. لذا حضور فراتر از ظرفیت گردشگران می تواند آثار مخربی را بر کیفیت محیط ساحلی سبب شود. ظرفیت قابل تحمل، دارای دو بعد زیست محیطی و اجتماعی است. بعد زیست محیطی، مربوط به عوامل محیطی و اندازه گیری تأثیرات مخرب حضور گردشگران بر محیط است. بعد اجتماعی ظرفیت قابل تحمل، بر اساس ارزش های انسانی قرار دارد. اینکه چه تراکمی از گردشگران برای لذت بردن از محیط طبیعی، توأم با آرامش می توانند حضور یابند تا مسأله شلوغی روی ننماید. هرچه تعداد افراد بازدید کننده از یک مقصد بیشتر باشد، نه تنها محیط طبیعی، بلکه کیفیت بازدید افراد نیز متأثر خواهد شد. زیرا، در این بعد از ظرفیت قابل تحمل، به محض رویداد پدیده شلوغی تقاضای پایدار برای بازدید از گردشگاه تهدید می شود و تلقی مراجعان از مناسب بودن محیط ساحلی تغییر می یابد (رنجریان و زاهدی، ۱۳۸۸: ۱۷۱).

در مطالعه ای مرکز پژوهش های محیط دانشگاه بولونیای ایتالیا در سال ۲۰۱۰ میلادی، موضوع گردشگری پایدار در نواحی ساحلی در قالب برنامه مدیریت اقتصادی و بازرسی اروپا^۳ مورد بررسی قرار گرفت. در این مطالعه، مهمترین آثار گردشگری ساحلی بر محیط در قالب موارد زیر عنوان شده است:

- تأمین آب آشامیدنی
- تصفیه فاضلاب
- جمع آوری و دفع فاضلاب
- استفاده از زمین
- آلودگی هوا و آلودگی صوتی

بر مبنای این مطالعه، گردشگری در صورتی پایدار خواهد بود که ویژگی های زیر را لحاظ نماید:

- تا حد امکان استفاده از منابع تجدیدناپذیر را کاهش دهد.
 - تا حد امکان میزان مصرف انرژی را کاهش دهد.
 - تا حد امکان انتشار آلودگی هوا و آب را کاهش دهد.
 - تنوع طبیعی و فرآیندهای مرتبط با سامانه‌های اکولوژی را حفظ نماید.
 - فرصت‌های فرهنگی، آموزشی و تفریحی را حفظ نماید.
 - برای اجتماعات محلی و مناطق، منافع اقتصادی و اجتماعی دربر داشته باشد.
 - بر روی ظرفیت سایر بخش‌های اقتصادی تأثیر نداشته باشد (Interdepartmental Centre for Environmental Research, 2010: 14).
- همچنین دستیابی به توسعه پایدار در گردشگری به کمک ابزارهایی که رهیافت‌های ممانعت، مدیریت و اصلاح را به کار می‌گیرند امکان‌پذیر خواهد بود.

توسعه گردشگری باید براساس معیارهای پایداری باشد. بدین معنا که مسائل اکولوژیکی در بلندمدت و مسائل اقتصادی و تعهدات لازم نسبت به جنبه‌های اجتماعی و اخلاقی باید رعایت شود. توسعه پایدار گردشگری، دارای دو جنبه حفاظت از محیط زیست و منابع، و میراث فرهنگی جوامع است. از این رو، گردشگری پایدار باید با سیاست مشخص و مدونی به اجرا در آید تا بتواند حرکت امید بخشی را در توسعه همه جانبه تضمین کند (Touristy.blogfa.com, 2010).

۳. حوزه مورد مطالعه

شهرستان رامسر، در قسمت غربی استان مازندران واقع شده است و شهر رامسر به عنوان مرکز این شهرستان، غربی‌ترین شهر استان مازندران است. شهر رامسر با قرار داشتن در محور ارتباطی استان‌های مازندران و گیلان، برخورداری از آب‌وهوای مناسب، بهره‌گیری از سه قابلیت محیطی کوهستان، جلگه و دریا و نیز داشتن یکی از بهترین محدوده‌های ساحلی استان، دارای مزیت نسبی در صنعت گردشگری است. مهم‌ترین و اصلی‌ترین جاذبه گردشگری شهر رامسر طبیعت آن است که خود حاصل عملکرد متقابل همجواری دریا، جنگل و کوهستان است. دسترسی در بخش جنوبی به کوه و در بخش شمالی به دریا سبب شده است که این شهر بتواند از پتانسیل سه‌گانه محیط استفاده کند (شهر و بنیان، ۱۷، ۱۳۸۳).

عمده‌ترین دلیل مسافرت به رامسر، طبق نظرسنجی‌هایی که توسط صدا و سیما استان مازندران انجام شده است، استفاده از آب دریا می‌باشد. آب‌وهوای منطقه معتدل و مرطوب است و این مهمترین عامل رشد و توسعه گردشگری در رامسر می‌باشد. رطوبت نسبی منطقه با وجود رژیم نامنظم بارندگی و با توجه به وجود رودخانه‌های متعدد و منابع آب‌های زیرزمینی، امکان ذخیره آب را فراهم ساخته و سبب شده که منطقه جاذب گردشگران زیادی باشد. سواحل شهر رامسر، چنانچه ظرفیت حواشی رودخانه‌ها هم در نظر گرفته شود می‌تواند پذیرای تعداد کثیری شناگر در روز باشد (شهر و بنیان، ۱۳۸۳: ۴۹).

با ارزیابی وضعیت موجود و نیز کیفیت ارائه خدمات گردشگری در سواحل شهر رامسر، مشاهده می‌شود که به سبب وجود مشکلات متعدد، بهره‌برداری کامل و همه‌جانبه از منابع گردشگری این شهر صورت نمی‌پذیرد. کمبود تأسیسات اقامتی به خصوص در ایام اوج گردشگری که مصادف با تعطیلات نوروز و تابستان است به شدت احساس می‌شود و مسافران ناگزیر هستند که به اجاره ویلاها و منازل شخصی مردم با قیمت‌های گزاف روی بیاورند. گاهی نیز بر اثر عدم دسترسی به اتاق و جایگاه مناسب، سراسر خیابان‌های شهری و حواشی جاده ساحلی را به اتراق‌های بدون امکانات تبدیل می‌کنند که عوارض و پیامدهای ناگواری را به همراه دارد. نبود و یا کمبود تأسیسات ورزشی در زمینه ورزش‌های آبی از قبیل استخر شنا، قایقرانی و اسکی روی آب نیز وجود دارد. در کنار نارسایی‌های تأسیسات ورزشی، نبود تأسیسات تفریحی نیز به ویژه برای کودکان درخور توجه است. تأسیسات بهداشتی حتی کفاف نیازهای مردم بومی را در مواقعی نمی‌دهد، و سرویس بهداشت عمومی در وضعیت نامناسبی قرار دارد. شهر دارای شبکه دفع و تصفیه فاضلاب نیست و سامانه‌های دفع زباله نیز بسیار ابتدایی است. همین امر سبب شده است که کنار جاده‌ها، رودخانه‌ها و سواحل به مراکز پخش و دفع زباله تبدیل شود (شهر و بنیان، ۱۳۸۳: ۴۷).

۴. روش تحلیل داده‌های پرسش‌نامه

هدف این مقاله شناسایی و تحلیل عوامل کیفیت بخش محیط ساحلی شهر رامسر براساس شاخص‌های کیفی درک شده از سوی گردشگران است. از گردشگران ساحلی خواسته شد تا با در نظر گرفتن وضعیت موجود ساحل، سنجش‌هایی را درباره کیفیت محیط انجام دهند. برای کسب اطلاع از این کیفیت‌ها از پرسش‌نامه استفاده شد. این پرسش‌نامه دارای سه دسته سؤال می‌باشد. دسته اول، سؤالات مربوط به ویژگی‌های فردی پرسش‌شوندگان نظیر جنسیت، سن، وضعیت تأهل و تحصیلات را شامل می‌شد. دسته دوم سؤالات مربوط به سفر گردشگران، نظیر مدت اقامت، محل اقامت در رامسر، شهر مبداء و نیز هزینه متوسط سفر در روز است. دسته سوم از سؤالات پرسش‌نامه، مربوط به کیفیت‌های درک شده از ساحل است. برای شناسایی این شاخص‌ها از سه منبع استفاده شد. نخستین منبع، کیفیت‌های مطرح شده در خصوص دیدگاه‌های مربوط به کیفیت محیط گردشگری ساحلی از سوی برنامه‌ریزان شهری بود. منبع دوم، کیفیت‌هایی بود که در مطالعات گذشته در ارزیابی کیفیت محیط گردشگری ساحلی مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت.^۴ منبع سوم، حاصل مشاهدات پژوهشگر از سواحل شهر رامسر و بررسی کیفیت‌های مربوط به محیط مورد مطالعه است. پس از بررسی تمام موارد فوق و تطبیق کیفیت‌های استخراج شده با وضعیت موجود محیط گردشگری، پرسش‌نامه اولیه تهیه شد. همچنین سعی شد تا تعداد سؤالات با توجه به محتوای پرسش‌نامه مناسب باشد. پس از مشخص کردن کیفیت‌های اولیه و نیز مقوله‌های مربوط به آنها، ابتدا چند نمونه از پرسش‌نامه اولیه توزیع شد. این پرسش‌نامه علاوه بر سؤالات پیش‌فرض، دارای چندین سؤال باز نیز بود. پس از جمع‌آوری پرسش‌نامه‌ها و تفسیر نتایج آنها، پرسش‌نامه اصلاح گردید و پرسش‌نامه نهایی تهیه شد. برای توصیف و تحلیل داده‌ها از نرم افزار «اس‌پی‌اس‌اس»^۵ نسخه ۱۱/۵ استفاده شد.

۵. نتایج تحلیل داده‌های پرسش‌نامه

در تیرماه سال ۱۳۸۹ برای ارزیابی کیفیت محیط ساحلی شهر رامسر در قالب یک مطالعه میدانی، از تعدادی از گردشگران که به صورت تصادفی انتخاب شده بودند پرسش به عمل آمد. نمونه‌گیری از گردشگران به روش نظام‌مند انجام شد. در مجموع، از ۱۹۶ گردشگر پرسش به عمل آمد. ویژگی‌های فردی گردشگران که مورد پرسش قرار گرفت عبارت از: جنسیت، سن، وضعیت تأهل و هزینه ماهیانه خانوار بود. در جدول ۱ فراوانی و درصد پرسش‌شوندگان برای جنسیت و وضعیت تأهل و نیز میانگین و انحراف معیار برای متغیر سن و هزینه ماهیانه خانوار آمده است.

جدول ۱: ویژگی‌های فردی پرسش‌شوندگان

خصوصیت ^۶	فراوانی	درصد
جنسیت (زنان)	۹۵	۴۹
وضعیت تأهل (متاهل)	۱۲۹	۷۰/۵
میانگین	انحراف معیار	
سن	۳۲/۸	۱۰/۸
هزینه ماهیانه خانوار (هزار تومان)	۵۴۸ ^۱	۳۷۳

متوسط مدت اقامت گردشگران حدود ۵ روز بوده است، که با توجه به هزینه متوسط ۴۷ هزار تومانی در روز می‌توان برآورد نمود که حدود ۲۱۰ هزار تومان هزینه مسافرت برای کل سفر شده است. بیش از ۷۰ درصد پاسخ‌دهندگان متأهل بوده و سفرها به همراه خانواده بوده است.

۱-۵- بررسی شاخص‌های کیفی سواحل شهر رامسر

در مجموع ۱۷ شاخص برای ارزیابی کیفیت محیط ساحلی شهر رامسر مورد تحلیل قرار گرفت. برای بعضی از این شاخص‌ها از مقیاس رتبه‌ای در چهار سطح بسیار مطلوب با رتبه یک، نسبتاً مطلوب با رتبه دو، نسبتاً نامطلوب با رتبه

سه و بسیار نامطلوب با رتبه چهار استفاده شد. این شاخص‌ها برای ارزیابی کیفیت‌هایی از محیط ساحلی به کار رفت که امکان تشخیص آنها در قالب رتبه‌ها برای گردشگران انتظار می‌رفت. در برخی دیگر از شاخص‌ها نظیر میزان فراهم بودن امکانات و امکان انجام فعالیت‌های در نظر گرفته شده برای گردشگران، در چهار سطح: فراهم است با رتبه یک، نسبتاً فراهم است با رتبه دو، ناقص است با رتبه سه و نیز فراهم نیست با رتبه چهار مشخص شده است. میزان اعتبار پرسش‌نامه به وسیله آزمون "کرنباخ آلفا"^۹ اندازه‌گیری شد. نتایج آزمون کرنباخ آلفا نشان می‌دهد که پرسش‌نامه از میزان روایی قابل قبولی برخوردار است.^{۱۰} اندازه این ضریب برای داده‌های مربوط به ادراک محیط برابر ۰/۸۵۵ است. اندازه حداقل ۰/۷ بیانگر اعتبار پرسش‌نامه است. در جدول ۲، شاخص‌های کیفی محیط ساحلی شهر رامسر، به همراه میانگین و انحراف معیار پاسخ‌ها آمده است. با توجه به کدگذاری رتبه‌ها از عدد یک تا عدد چهار، اندازه دو به عنوان میزان متوسط برای رتبه‌ها فرض می‌شود. بنابراین، میانگین‌های کمتر از این عدد نشان دهنده کیفیت نسبی مطلوب است و هرچه این عدد کوچک‌تر باشد کیفیت مناسب‌تر است. البته این معیار صرفاً جنبه توصیفی دارد.

جدول ۲: شاخص‌های کیفی محیط ساحلی شهر رامسر، به همراه میانگین و انحراف معیار پاسخ‌ها

انحراف معیار	میانگین	شاخص کیفی محیط ساحلی
۰/۹۴	۲/۸۶	کیفیت لبه ساحلی از نظر پاکیزگی
۰/۸۶	۳/۱۵	دسترسی به آب آشامیدنی در کناره ساحل
۰/۹	۳/۰۸	کیفیت سرویس‌های بهداشتی در کناره ساحل
۰/۹۱	۲/۴۶	کیفیت مسیرها برای پیاده‌روی در ساحل
۰/۹	۲/۵۷	روشنایی کافی در شب برای لبه ساحلی
۰/۹	۲/۲۲	کیفیت منظر محیط ساحلی
۰/۷۳	۲/۰۲	وضعیت محیط ساحلی از نظر امنیت اجتماعی
۱/۱۴	۲/۵۵	امکان انجام شنا
۰/۹۲	۳/۲۴	امکان انجام ورزش‌های آبی
۱/۱۱	۲/۵۳	امکان انجام ماهی‌گیری
۰/۸	۲/۵۶	کیفیت خدمات رفاهی ارائه شده در پلاژهای ساحلی
۰/۹۷	۳/۱۴	محل‌های مناسب برای شنا و فعالیت‌های آبی بانوان
۰/۸۳	۲/۰۳	نوع برخورد مردم محلی
۰/۹۷	۱/۸۹	مسیرهای مناسب برای دسترسی به ساحل
۰/۸۵	۱/۷۸	امکان توقف اتومبیل در نزدیکی لبه ساحلی
۱/۰۱	۲/۳۸	مکان‌های مناسب در ساحل که بتوان در آن به استراحت پرداخت
۱/۰۶	۲/۸۱	فضای مناسب برای بازی کودکان در ساحل

نتایج جدول ۲ نشان می‌دهد که شاخص دسترسی به آب آشامیدنی در کناره ساحل با میانگین ۳/۱۵ در شرایط بسیار نامطلوبی قرار دارد. در مورد امکان انجام فعالیت‌ها نیز، امکان انجام ورزش‌های آبی در شرایط بسیار نامطلوبی قرار دارد (میانگین ۳/۲۴). در مصاحبه‌های صورت گرفته با گردشگران نیز، آنها به عدم کیفیت شاخص‌های فوق اشاره داشته‌اند و کیفیت محیط، خصوصاً از نظر پاکیزگی و بهداشتی را بسیار پایین ارزیابی کرده‌اند. در مورد محل‌های مناسب برای شنا و فعالیت‌های آبی بانوان (میانگین ۳/۱۴) و کیفیت سرویس‌های بهداشتی در کناره ساحل (میانگین ۳/۰۸) نیز وضعیت به همین گونه است. همچنین بعضی از شاخص‌های کیفی محیط در وضعیت نسبتاً مناسبی قرار دارد. برای مثال، وضعیت محیط ساحلی از نظر امنیت اجتماعی (با میانگین ۲/۰۲)، نوع برخورد مردم محلی (با میانگین ۲/۰۳)، مسیرهای مناسب برای دسترسی به ساحل (با میانگین ۱/۸۹) و همچنین امکان توقف اتومبیل در نزدیکی لبه ساحلی (با میانگین ۱/۷۸) از آن جمله است. در مجموع از میان ۱۷ شاخص، ۷ شاخص پایین‌تر از اندازه میانگین بوده و معادل کیفیت نسبتاً مطلوب ارزیابی می‌شود و ۱۰ شاخص دیگر از اندازه میانگین بالاتر بوده و معادل کیفیت

نامطلوب ارزیابی می‌شود. در مورد پراکندگی پاسخ‌ها، شاخص‌هایی نظیر امکان انجام شنا با انحراف معیار ۱/۱۴، امکان انجام ماهیگیری با انحراف معیار ۱/۱۱ و فضای مناسب برای بازی کودکان در ساحل با انحراف معیار ۱/۰۶ دارای بیشترین میزان بوده است، و این موضوع بیانگر آن است که پرسش‌شوندگان در مورد میزان این کیفیت‌ها اختلاف نظر بیشتری دارند.

۲-۵- شناسایی عوامل کیفیت بخش محیط ساحلی شهر رامسر

برای شناسایی عوامل کیفیت بخش محیط ساحلی شهر رامسر، از روش تحلیل عاملی بهره گرفته شد. در مجموع، ۱۷ شاخص مربوط به کیفیت محیط ساحلی از سوی گردشگران مورد ارزیابی قرار گرفت. روش تحلیل عاملی شامل چهار مرحله است که به ترتیب محاسبات آن بر روی داده‌ها انجام شد. مرحله اول شامل تعیین تعداد عامل‌ها است. پس از انتخاب روش تحلیل مولفه‌های اصلی^{۱۱}، برگزیدن مقدار یک به عنوان مقدار ویژه^{۱۲}، بررسی نمودار سنگریزه و در نهایت چرخاندن عامل‌ها به روش واریماکس^{۱۳}؛ از میان ۱۷ شاخص، ۵ عامل استخراج شده است. نتایج اعتبار الگوی تحلیل عاملی نشان می‌دهد که این الگو از اعتبار بالایی برخوردار است^{۱۴}. در جدول ۳، هریک از شاخص‌ها به همراه بارهای عاملی آنها آمده است.

جدول ۳: نتایج تحلیل عاملی برای کیفیت‌های درک شده از سوی گردشگران

عامل‌ها					شاخص‌ها
۱	۲	۳	۴	۵	
۰/۷۱					دسترسی به آب آشامیدنی در ساحل
۰/۶۶					کیفیت سرویس‌های بهداشتی در ساحل
۰/۵۹					کیفیت منظر محیط ساحلی
۰/۵۸					کیفیت لبه ساحلی از نظر پاکیزگی
۰/۵۷					امنیت اجتماعی در محیط ساحلی
۰/۵۵					کیفیت مسیرهای پیاده‌روی در ساحل
	۰/۸۱				امکان اسکی روی آب در دریا
	۰/۷۹				ورزش‌های آبی در دریا
	۰/۷۸				امکان شنا در دریا
		۰/۷۷			ماهیگیری در دریا
		۰/۷۳			فضای مناسب برای بازی کودکان در ساحل
		۰/۶۲			وجود مکان‌های مناسب در ساحل برای استراحت
			۰/۷۷		امکان توقف اتومبیل در نزدیکی لبه ساحلی
			۰/۷۳		مسیرهای مناسب برای دسترسی به ساحل
				۰/۸۱	نوع برخورد مردم محلی
				۰/۶۴	کیفیت خدمات رفاهی ارائه شده در هتل‌ها و رستوران‌ها
				۰/۶۰	کیفیت خدمات ارائه شده در پلاژهای ساحلی

۳-۵- تفسیر عامل‌ها

عامل اول شامل ۶ شاخص زیر است:

- کیفیت لبه ساحلی از نظر پاکیزگی
- دسترسی به آب آشامیدنی در ساحل
- کیفیت سرویس‌های بهداشتی در ساحل
- کیفیت مسیرهای پیاده‌روی در ساحل
- کیفیت منظر محیط ساحلی
- امنیت اجتماعی در محیط ساحلی

بیشترین تعداد شاخص‌ها در میان عوامل مربوط به کیفیت محیط ساحلی در این عامل نهفته است. هرچند جز دو شاخص دسترسی به آب آشامیدنی در ساحل (بارعاملی=۰/۷۱) و نیز کیفیت سرویس‌های بهداشتی در ساحل (بارعاملی=۰/۶۶)، سایر شاخص‌ها دارای بارعاملی بزرگی نیستند. این موضوع بیانگر آن است که در این عامل، سنجه‌ها به طور نسبی همگن هستند. علاوه بر دو شاخص فوق، شاخص کیفیت لبه ساحلی از نظر پاکیزگی نیز در این عامل جای دارد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که پاکیزگی محیط بخش قابل توجهی از بارعاملی مربوط به این عامل را به خود اختصاص داده است. کیفیت منظر محیط ساحلی و نیز کیفیت مسیرهای پیاده که بیشتر دارای وجه کالبدی هستند نیز در این عامل مشاهده می‌شود. امنیت اجتماعی نیز در این عامل قرار دارد. البته وزن بارعاملی مربوط به این شاخص از سایر شاخص‌ها کمتر است. با این حال، با توجه به وجود این شاخص به همراه سایر شاخص‌ها در این عامل، می‌توان نتیجه گرفت که بعد اجتماعی مربوط به مکان گردشگری، که یکی از مهمترین شاخصه‌های آن امنیت اجتماعی است از سایر ابعاد کیفیت محیط جدا نیست و این شاخص‌ها به گونه‌ای همبسته، به عنوان یک عامل از کیفیت محیط از سوی گردشگران درک می‌شود. با توجه به این توضیحات می‌توان این عامل را به "پاکیزگی، منظر محیط و امنیت اجتماعی" نسبت داد.

عامل دوم شامل ۳ شاخص زیر است:

- امکان اسکی روی آب در دریا
- امکان شنا در دریا
- امکان ورزش‌های آبی در دریا

این عامل تماماً مربوط به امکانات فراهم شده در ساحل است و سه شاخص از چهار شاخص مورد پرسش را شامل شده است. همچنین این شاخص‌ها دارای بیشترین بارعاملی در میان تمامی شاخص‌ها است. این ویژگی نشان می‌دهد که عامل مربوط به امکانات فراهم شده برای گردشگران دارای بیشترین وجه مشخصه در میان سایر کیفیت‌ها است و تمامی گردشگران تصویر روشنی از کیفیت مربوط به امکانات فراهم شده در ساحل دارند. این عامل با عنوان "امکانات گردشگری در ساحل" نامگذاری می‌شود.

عامل سوم شامل ۳ شاخص زیر است:

- فضای مناسب برای بازی کودکان در ساحل
- وجود مکان‌های مناسب در ساحل برای استراحت
- ماهیگیری در دریا

در عامل سوم شاخص‌هایی از کیفیت محیط آمده است که بیشتر مربوط به امکانات تفریحی مربوط به خانواده‌ها است. از بین این سه شاخص، ماهیگیری در دریا به عنوان یک امکان برای گردشگران مورد پرسش قرار گرفته بود. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که این امکان نه به عنوان یک ورزش تخصصی بلکه بیشتر به عنوان یک تفریح خانوادگی برای اکثر گردشگران محسوب می‌شود. این عامل به عنوان "فضا و فعالیت‌های تفریحی برای خانواده" نامگذاری می‌شود.

عامل چهارم شامل ۲ شاخص زیر است:

- مسیرهای مناسب برای دسترسی به ساحل
- امکان توقف اتومبیل در نزدیکی لبه ساحلی

عامل چهارم مربوط به وضعیت دسترسی و نیز امکان توقف اتومبیل در نزدیکی ساحل است. این عامل نیز به سبب وجود بارهای عاملی با اندازه بزرگ، نسبت به عامل‌های دیگر کاملاً متمایز بوده است. این عامل بیش از همه مرتبط به کیفیت آلوده‌شدن وسایل نقلیه به لبه ساحل است. با توجه به نتایج مربوط به آمارهای توصیفی در جدول ۲، می‌توان نتیجه گرفت که این عامل نسبت به سایر عامل‌ها رضایت بیشتری را برای گردشگران فراهم نموده است. این عامل به عنوان "دسترسی و آلوده‌شدن به ساحل" نام‌گذاری می‌شود.

عامل پنجم شامل سه شاخص زیر است:

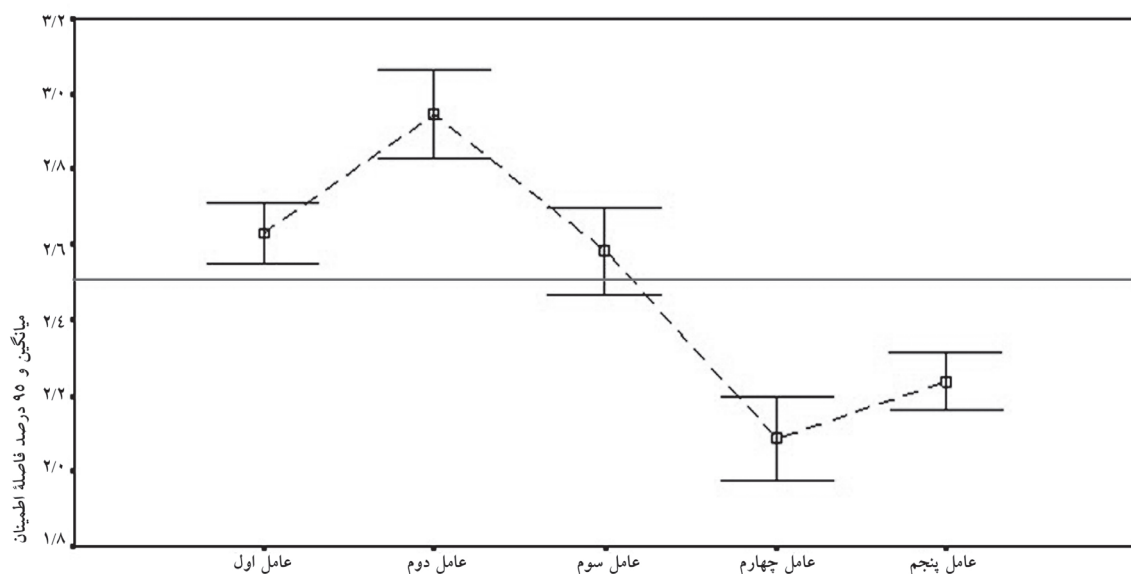
- کیفیت خدمات ارائه شده در محوطه‌های ساحلی دریا

- نوع برخورد مردم محلی

- کیفیت خدمات رفاهی ارائه شده در اقامتگاه‌ها و تالارهای پذیرایی

این عامل، شامل شاخص‌های مربوط به کیفیت‌های ارائه شده در خصوص خدمات گردشگری و کیفیت مربوط به نوع برخورد مردم محلی که برای سنجش میزان مهمان‌نوازی^{۱۵} ساکنان محلی به کار رفته است، می‌باشد. البته خدمات رفاهی ارائه شده در هتل‌ها و رستوران‌ها به طور مستقیم مربوط به کیفیت محیط ساحلی نیست. اما، با توجه به اظهارنظرهای گردشگران در خصوص این کیفیت‌ها، در مشاهدات پژوهشگر تصمیم گرفته شد که این شاخص در تحلیل گنجانده شود. این عامل با عنوان "خدمات رفاهی و مهمان‌نوازی" نام‌گذاری می‌شود.

نمودار ۱: متوسط اندازه‌های عامل‌های مربوط به کیفیت‌های درک شده

در نمودار ۱، مقایسه میانگین پاسخ‌ها برای عامل‌ها ارائه شده است. با توجه به این نمودار، می‌توان نتیجه گرفت که بیشترین میزان رضایت برای عامل چهارم، دسترسی و آلوده‌شد (۲/۸۰) می‌باشد. پس از آن عامل پنجم، خدمات رفاهی و مهمان‌نوازی با میانگین (۲/۲۳) قرار دارد. می‌توان اظهار داشت که گردشگران تا حدودی از این دو عامل کیفی مربوط به محیط گردشگری راضی بوده‌اند؛ زیرا، اندازه آن کمتر از عدد ۲/۵ است. اما عامل سوم، فضای تفریحی برای خانواده (۲/۵۸)، عامل اول، پاکیزگی، منظر محیط و امنیت اجتماعی (۲/۶۳) و خصوصاً عامل دوم، امکانات گردشگری (۲/۹۵)، از شرایط نامطلوبی برخوردار است.

۴-۵- تعیین میزان ارتباط میان عوامل کیفیت بخش محیط ساحلی با رضایت‌مندی از کیفیت محیط گردشگری و احتمال بازگشت مجدد به مقصد گردشگری

برای تعیین میزان ارتباط میان عوامل کیفیت بخش محیط ساحلی با رضایت‌مندی از کیفیت محیط گردشگری و امکان بازگشت مجدد به مقصد گردشگری، از آزمون همبستگی استفاده شد. این آزمون شدت ارتباط میان عوامل کیفی مشخص شده را با متغیرهای مورد نظر می‌سنجد. از آنجا که تمامی متغیرها با مقیاس رتبه‌ای اندازه‌گیری شدند، از شاخص "ضریب همبستگی گاما"^{۱۶} استفاده شد. اندازه این ضریب، عددی بین ۱- تا ۱ است و هرچه این اندازه بزرگتر باشد، شدت ارتباط میان دو متغیر بیشتر است (SPSS Inc, 2004: 342). نتایج این آزمون به همراه سطح معنی‌داری آن در جدول ۴ آمده است.

جدول ۴: میزان همبستگی میان عوامل کیفیت بخش محیط ساحلی با رضایت مندی از کیفیت محیط گردشگری سواحل شهر رامسر

عامل کیفیت محیط ساحلی	ضریب همبستگی گاما	سطح معنی داری
پاکیزگی، منظر محیط و امنیت اجتماعی	۰/۶۵	۰/۰۰
امکانات گردشگری در ساحل	۰/۳۰	۰/۰۰
فضا و فعالیت های تفریحی برای خانواده	۰/۵۴	۰/۰۰
دسترسی و آمدوشد به ساحل	۰/۵۰	۰/۰۰
خدمات رفاهی و مهمان نوازی	۰/۵۳	۰/۰۰

اندازه سطح معنی داری برای عامل ها نشان می دهد، که ارتباط میان تمام عوامل کیفی با رضایت از کیفیت محیط گردشگری معنی دار است^{۱۷}. با بررسی اندازه ضریب همبستگی گاما برای عامل ها، می توان شدت ارتباط میان آنها با میزان رضایت از کیفیت محیط گردشگری را مورد ارزیابی قرار داد. اندازه ۰/۶۵ برای عامل پاکیزگی، منظر محیط و امنیت اجتماعی، بیانگر آن است که این عامل بیشترین میزان همبستگی را نسبت به سایر عوامل کیفی محیط ساحلی، با میزان رضایت مندی دارد. به عبارت دیگر، با افزایش پاکیزگی، منظر محیط و امنیت اجتماعی، می توان سطح بالایی از رضایت گردشگران را فراهم نمود. همچنین عواملی نظیر فضا و فعالیت های تفریحی برای خانواده و خدمات رفاهی و مهمان نوازی نیز به ترتیب با ۰/۵۴ و ۰/۵۳ ارتباط معنی داری با میزان رضایت مندی دارند. عامل دسترسی و آمدوشد به ساحل نیز با ۰/۵۰ در رتبه بعدی قرار دارد. اما، این عوامل در مقایسه با عامل پاکیزگی، منظر محیط و امنیت اجتماعی از میزان همبستگی کمتری برخوردار هستند. به عبارت دیگر، گردشگران ارتباط روشن تری میان این عوامل با رضایت از محیط گردشگری در ذهن خود تصور نموده اند. از سوی دیگر، امکانات گردشگری در ساحل، دارای ارتباط ضعیف تری نسبت به سایر عوامل کیفی محیط ساحلی است. اندازه میزان همبستگی برای این عامل برابر ۰/۳۰ شده است.

همچنین میزان ارتباط میان عوامل کیفیت بخش محیط ساحلی با احتمال بازگشت مجدد به مقصد گردشگری نیز به کمک آزمون گاما اندازه گیری شد. نتایج این تحلیل در جدول ۵ آمده است. ستون سطح معنی داری نشان می دهد که تمامی روابط با حداقل ۹۵ درصد مورد اعتماد است.

جدول ۵: میزان همبستگی میان عوامل کیفیت بخش محیط ساحلی با احتمال بازگشت مجدد به مقصد گردشگری سواحل شهر رامسر

عوامل کیفیت بخش محیط ساحلی	ضریب همبستگی گاما	سطح معنی داری
پاکیزگی، منظر محیط و امنیت اجتماعی	۰/۴۴	۰/۰۱۳
امکانات گردشگری در ساحل	۰/۲۸	۰/۰۴۰
فضا و فعالیت های تفریحی برای خانواده	۰/۳۱	۰/۰۱۷
دسترسی و آمدوشد به ساحل	۰/۳۱	۰/۰۱۹
خدمات رفاهی و مهمان نوازی	۰/۴۰	۰/۰۰۶

با بررسی اندازه ضریب همبستگی گاما برای عامل ها، می توان شدت ارتباط میان آنها را با احتمال بازگشت مجدد به مقصد گردشگری، مورد ارزیابی قرار داد. اندازه ۰/۴۴ برای عامل پاکیزگی، منظر محیط و امنیت اجتماعی، بیانگر آن است که بیشترین عامل تأثیرگذار بر احتمال بازگشت گردشگران به مقصد گردشگری، توجه به پاکیزگی محیط و منظر و همچنین امنیت اجتماعی محیط ساحلی شهر رامسر است. پس از آن، عامل خدمات رفاهی و مهمان نوازی اهمیت می یابد. سایر عوامل کیفی محیط تقریباً به یک میزان تأثیرگذاری مطرح هستند.

با مقایسه نتایج این دو جدول، می توان عنوان داشت که تمامی عوامل کیفیت بخش محیطی در میزان رضایت گردشگران از کیفیت محیط ساحلی شهر رامسر و همچنین احتمال بازگشت مجدد گردشگر به سواحل شهر رامسر تأثیر معنی دار دارد. همچنین شدت همبستگی این عامل ها با متغیرهای نسبی قابل مقایسه است. از سوی دیگر، میزان همبستگی میان

تمامی عوامل کیفی محیط ساحلی در مورد میزان رضایت از گردشگری، پایین تر از تمامی همبستگی های مربوط به این عامل ها با احتمال بازگشت مجدد به مقصد گردشگری است. این تفاوت بیانگر آن است که گردشگر در احتمال انتخاب مجدد یک مقصد گردشگری عوامل دیگری نظیر هزینه سفر، معیارهای اجتماعی و ... را نیز لحاظ می نماید و کیفیت های محیطی تنها بخشی از این معیارها را شامل می شود.

۶. جمع بندی

نتایج به دست آمده از تحلیل شاخص های کیفی سواحل شهر رامسر نشان می دهد که محیط گردشگری ساحلی بر پایه ادراک گردشگران به صورت عوامل مشخصی قابل شناسایی است. هر یک از این عوامل از شاخص های همگنی تشکیل شده است. همچنین ارتباط معنی داری میان میزان رضایت از محیط گردشگری ساحلی و این عوامل وجود دارد. بعضی از این شاخص ها، در ردیف پراهمیت ترین ویژگی های کیفی برای محیط های ساحلی هستند. در مطالعات انجام یافته شاخص هایی نظیر آب و خاک پاکیزه، دسترسی مناسب و وجود امکانات و خدمات به عنوان مهمترین عوامل کیفی برای محیط های ساحلی تعیین شده بودند، که در مورد سواحل شهر رامسر این شرایط نامطلوب ارزیابی شده است. از سوی دیگر، نتایج مشاهدات پژوهشگران در خصوص کیفیت محیطی شهر رامسر و نواحی ساحلی مجاور آن، بیانگر این موضوع بود که تفاوت فاحشی میان این فضاها وجود دارد و کیفیت سواحل در بسیاری از شاخص ها پایین تر از سایر مکان های شهر رامسر است. در مصاحبه های انجام شده، اکثر گردشگران ساحلی به این موضوع اشاره داشته اند و کیفیت پایین محیط ساحلی شهر رامسر را در عدم برنامه ریزی و توجه مسئولان مربوطه می دانستند.

شهر رامسر با توجه به موقعیت طبیعی خود، ویژگی های اقلیمی، و تنوعات فرهنگی، از شرایط مناسبی برای توسعه گردشگری برخوردار است. همچنین گردشگری ساحلی، به عنوان یکی از مهمترین و اصلی ترین جاذبه ها برای شهر رامسر محسوب می شود. با توجه به مباحث مطرح شده در خصوص دیدگاه های برنامه ریزان شهری در خصوص نواحی ساحلی، برنامه ریزی برای ارتقاء کیفیت نواحی ساحلی باید با برنامه ریزی شهری هماهنگ باشد و کیفیت فضاها در نواحی ساحلی به گونه ای باشد که انطباق لازم را با توقعات استفاده کنندگان از محیط داشته باشد. با توجه به نتایج به دست آمده در مورد کیفیت محیطی سواحل شهر رامسر، لازم است تا این موضوع از سوی برنامه ریزان و سیاست گزاران محیطی مورد توجه قرار گیرد. توجه به کیفیت های محیطی و خدمات شهری برای نواحی ساحلی و همچنین فراهم سازی امکانات و تأسیسات زیربنایی برای سواحل شهر رامسر، از اولویت های آنان جهت توجه و اقدام به شمار می رود. برای مثال، با وجود اینکه اکثر گردشگران از پاکیزگی محیط ساحلی شدیداً ابراز نارضایتی می کردند؛ اما، وضعیت شهر رامسر را از این لحاظ مطلوب می دانستند. این موضوع در مورد سایر کیفیت های محیطی نیز تا حدودی مورد توافق آنان بوده است. بنابراین، پیشنهاد می شود که در خصوص خدمات ارائه شده، خصوصاً از سوی شهرداری برای نواحی ساحلی شهر رامسر، اصلاحاتی صورت پذیرد. شایسته است تا در مورد قوانین و مقررات مربوط به ارائه خدمات از سوی شهرداری در مورد نظافت و پاکیزگی ساحل، نظارت بر کیفیت خدمات ارائه شده توسط بخش خصوصی، نظام کاربری ها و محدوده مالکیت ها در نواحی ساحلی، بازبینی های لازم صورت پذیرد و نظام خدمات شهری برای شهر رامسر و نواحی ساحلی مجاور آن به صورت یکپارچه درآید.

پی نوشت

- 1) World Tourism Organization (WTO)
- 2) Carrying Capacity
- 3) European Eco-Management and Audit Scheme (EMAS)
- ۴) برای نمونه: (Moniz, 2003)، (Roca, 2008)، (Marin, 2009)، (Villares & Roca, 2008)، (Ramkissoon & Nunkoo, 2008) و (Özkoç, 2006).
- 5) SPSS (Statistical Package for Social Science)
- 6) Systematic Method

۷) فراوانی‌ها و درصدها برای داده‌های حاضر (Valid Data) هستند. در هر شاخص تعدادی داده گمشده (Missing Data) به سبب عدم پاسخگویی از سوی گردشگران وجود داشته است که در این جدول از میزان فراوانی آنها صرف نظر شد.
۸) به سبب وجود مقادیر پرت، از میانگین ۵ درصد بریده شده استفاده شده است. در این روش پس از حذف ۲/۵ درصد از بزرگ‌ترین و کوچک‌ترین مقادیر، میانگین محاسبه می‌شود. این میانگین، میزان واقع‌بینانه‌تری برای شاخص تمایل به مرکز در داده‌ها است.

9) Cronbach Alpha

۱۰) اعتبار یا روایی معرف‌ها و یا متغیرها، بیانگر آن است که آنها در الگوی به کار رفته همان چیزی را اندازه‌گیری می‌کند که مورد نظر پژوهشگر است (کلاتری، ۱۳۸۸: ۳۴).

11) Principal Component Analysis

12) Eigenvalues

13) Varimax Method

۱۴) معیار کیزرمیرالکین برای اندازه‌گیری صحت نمونه‌ها برابر ۰/۷۹ شده است. اندازه ۰/۸ یک اندازه ایده‌آل برای این آماره است و نشان دهنده اعتبار نتایج بدست آمده است. آزمون سنجش کروی بارتلت نیز که جهت آزمون اعتبار نتایج به کار می‌رود، این نتیجه را تأیید می‌کند. فرض صفر آزمون آن است که بارهای عاملی در سطوح عامل‌های تعیین شده هم اندازه است. این فرض با اطمینان بالایی رد شده است (P-Value = 0.000). لذا تفاوت بارهای عاملی برای گروه شاخص‌ها توسط این آزمون نیز تأیید می‌شود.

15) Hospitality

16) Gamma Correlation Coefficient

۱۷) معنی‌داری ضریب همبستگی، میزان اعتبار حاصل از نتایج نمونه و تعمیم آن به جامعه را ارزیابی می‌کند. معمولاً اندازه ۵ درصد در آزمون‌های آماری معیار قرار می‌گیرد. بنابراین، چنانچه سطح معنی‌داری آزمون کمتر از ۵ درصد باشد، با اطمینان حداقل ۹۵ درصد، می‌توان راجع به پذیرش فرض مخالف (در اینجا وجود همبستگی) اظهار نظر نمود.

منابع

- پاکزاد، جهان‌شاه (۱۳۸۵): "راهنمای طراحی فضاهای شهری در ایران"، تهران، انتشارات وزارت مسکن و شهرسازی.
 - دیناری، ا. (۱۳۸۴): "گردشگری شهری در ایران و جهان"، تهران، انتشارات واژگان خرد.
 - رنجبریان، ب. زاهدی، م. (۱۳۸۸): "شناخت گردشگری"، تهران، انتشارات پیام.
 - شهر و بنیان، مهندسین مشاور (۱۳۸۳): "طرح جامع شهر رامسر"، تهران، وزارت مسکن و شهرسازی.
 - کلاتری، خ. (۱۳۸۸): "مدل‌سازی معادلات ساختاری در تحقیقات اجتماعی-اقتصادی"، تهران، انتشارات فرهنگ صبا.
 - فروند، ج. (۱۳۷۹): "آمار ریاضی"، ترجمه علی عمیدی و محمد قاسم وعیدی اصل، تهران، انتشارات مرکز نشر دانشگاهی.
 - European Commission. (2000) "Towards Quality Coastal Tourism", Italy, Official Publications of the European Communities.
 - Interdepartmental Center for Environmental Research. (2010) "The Role of EMAS for Sustainable Coastal Tourism", Bologna University.
 - Hughes, H. (2002) "Environmental Indicators", Annals of Tourism Research: 457-477.
 - Monterrubio, J. (2007) "Tourism Impact Assessment: A Critical Review of Tourism Perception Studies", International Tourism Biennial Conference, Çanakkale Onsekiz Mart University, School of Tourism & Hotel Management.
 - Noronha, L. (2002) "Coastal Tourism, Environment, and Sustainable Local Development", London, TERI.
 - Nunkoo, R. & Ramkissoon, H. (2009) "Small Island Urban Tourism: a Residents Perspective", Current Issues on Tourism: 37-60.
 - Roca, E. & Villares, M. (2008) "Public Perceptions for Evaluating Beach Quality in Urban and Semi-Natural Environments", Ocean & Coastal Management: 314-329.
 - SPSS Inc. (2004), "Command Syntax Reference Guide", SPSS Inc: 342.
- سایت اینترنت:
- <http://touristy.blogfa.com/post-10.aspx>, 2010-09-12